

Щодо можливостей судових експертиз під час розслідування корисливо-насильницьких злочинів, скоєних організованими злочинними угрупованнями

Володимир Коваленко

кандидат юридичних наук, професор, старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії публічної безпеки громад, факультет № 2, Донецький державний університет внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України, м. Кропивницький, Україна, ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-5310-2092>, e-mail: kvvkrimludv@ukr.net

Розглянуто можливості окремих судових експертиз для з'ясування обставин під час розслідування корисливо-насильницьких злочинів, скоєних організованими злочинними угрупованнями.

Ключові слова: організоване злочинне угруповання; корисливо-насильницький злочин; судова експертиза.

On the Possibilities of Forensic Expertise During the Investigation of Self-Giving Violent Crimes Committed by Organized Criminal Groups

Volodymyr Kovalenko

The possibilities of individual forensic examinations for establishing circumstances that need to be clarified during the investigation of violent crimes committed by an organized criminal group are considered.

Keywords: organized criminal group; violent crime for profit; forensic examination.

Попри загальні зміни криміногенної обстановки та певне зниження рівня кримінально-протиправної діяльності в період дії правового режиму воєнного стану в Україні, кількість корисливо-насильницьких злочинів, скоєних організованими злочинними угрупованнями, лишається стабільно високою.

До корисливо-насильницьких належать кримінальні правопорушення, у яких корисливу мету реалізують винятково в насильницький спосіб (убивства із корисливих мотивів і на замовлення, бандитизм, розбій, вимагання, поєднане із насильством, насильницький грабіж, насильниць-

ке заволодіння транспортними засобами у корисливих цілях, незаконне позбавлення волі або викрадання людини, а також особливо кваліфіковані різновиди розбою і насильницького вимагання предметів, на які поширюється спеціальний правовий режим: зброї, бойових припасів, вибухових речовин; наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів; прекурсорів; обладнання для їх виготовлення та ін.) [1, с. 20].

Зважаючи на специфічність обставин, які підлягають з'ясуванню, а також на характер корисливо-насильницьких злочинів, скоюваних

організованими злочинними угрупованнями, у практиці їх розслідування часто виникають питання, що виходять за межі правових, для відповідей на які недостатньо професійних знань слідчого. У таких випадках кримінальним процесуальним законодавством України слідчому надано право звертатися по допомогу до обізнаних осіб (зокрема, у формі призначення судової експертизи).

Водночас, як свідчить вивчення судово-слідчої практики, стан застосування під час розслідування означених кримінальних правопорушень сучасних можливостей судових експертиз залишається таким, що потребує покращення і вдосконалення.

Під час розслідування корисливо-насильницьких злочинів у матеріалах кримінальних проваджень може фігурувати значна кількість різноманітних об'єктів, що дає змогу призначати такі види експертиз, як дактилоскопічні, трасологічні, балістичні, судово-медичні, портретні тощо.

Дактилоскопічну експертизу під час розслідування корисливо-насильницьких злочинів призначають тоді, коли на предметах, що мають відношення до розслідуваної події, виявлено сліди рук. За її допомогою можуть бути встановлені такі обставини: факт перебування певної особи в певному місці й контактування з визначеними предметами (тобто з'ясування можливої ролі кожного учасника угруповання у вчиненні кримінального правопорушення); установлення кількості й персонального складу осіб, які брали участь у вчиненні кримінального правопорушення; визначення

індивідуальних особливостей кистей рук осіб, чиї сліди виявлено на місці події, що може дати слідчому цінну розшукову інформацію, тощо.

Під час розслідування корисливо-насильницьких злочинів, скоєних організованими злочинними угрупованнями, трасологічна експертиза слідів взуття здатна визначити факт залишення кількох слідів взуття однією особою (зокрема, вилучених із місць скоєння різних злочинів), надати інформацію про ознаки ходи людини (у разі виявлення на місці події доріжки слідів взуття), дефекти стоп її ніг, про кількість осіб, чиї сліди залишено на місці події, що може свідчити про груповий характер учинення кримінального правопорушення, диференціювати «ролі» учасників кримінального правопорушення, визначити конкретне взуття, яке носила особа під час вчинення кримінального караного діяння тощо [2, с. 68].

Трасологічна експертиза слідів транспортних засобів може допомогти виконати ідентифікаційні завдання (визначення конкретної одиниці транспортного засобу за слідами, залишеними на місці вчинення кримінального правопорушення); діагностичні завдання (установлення властивостей і стану транспортних засобів) та ситуаційні завдання (установлення механізму слідоутворення, механізму взаємодії транспортного засобу з іншими об'єктами тощо) [3].

Судову балістичну експертизу призначають з метою виконання широкого кола завдань ідентифікаційного, діагностичного й ситуаційного характеру, пов'язаних із дослідженням

вогнепальної зброї та боєприпасів, слідів пострілу в самій зброї і на ураженій перешкоді. Об'єктами експертизи є вогнепальна зброя та конструктивно схожі з нею пристрої, боєприпаси і їхні частини (патрони, гільзи, кулі, шрот, картеч, пижі), предмети зі слідами застосування зброї тощо.

Об'єктами судової портретної експертизи під час розслідування корисливо-насильницьких злочинів, скоєних організованими злочинними угрупованнями, найчастіше є фрагменти відеозаписів із камер відеоспостереження або фотографії, переважно отримані за допомогою цифрових технологій. Основним завданням цієї експертизи є визначення наявності або відсутності тотожності осіб, відображених на фотографічних зображеннях або інших об'єктивних відображеннях зовнішності людини. Перспективним вважаємо проведення судової портретної експертизи за 3D-зображеннями живих осіб.

Під час розслідування таких корисливо-насильницьких злочинів, як убивства із корисливих мотивів і на замовлення, бандитизм, розбій, вимагання, поєднане із насильством, насильницький грабіж, насильницьке заволодіння транспортними засобами з корисливою метою, незаконне позбавлення волі або викрадання людини, учинених організованими злочинними угрупованнями, призначають судово-медичну експертизу для з'ясування причин смерті, ступеня тяжкості тілесних ушкоджень, способу й часу їх заподіяння, визначення знаряддя, кількості осіб, які брали участь у нанесенні тілесних

ушкоджень, тощо. Ця експертиза належить до обов'язкових для призначення в разі, коли є необхідність визначити причини смерті або тяжкість і характер тілесних ушкоджень (ч. 2 ст. 242 Кримінального процесуального кодексу України [4]).

Судова молекулярно-генетична експертиза під час розслідування корисливо-насильницьких злочинів здатна виконати завдання з ідентифікації особи методом ДНК-аналізу, зокрема: визначити належність об'єктів біологічного походження (крови, слини, волосся, м'язової та кісткової тканин) певній особі, виокремити сліди біологічного походження конкретної особи у змішаних слідах тощо.

Наведений перелік судових експертиз, які призначають під час розслідування корисливо-насильницьких злочинів, скоєних організованими злочинними угрупованнями, не є вичерпним. Їх вибір залежить від виду кримінального правопорушення, конкретної слідчої ситуації та наявності обставин, визначення яких потребує застосування спеціальних знань у формі призначення судової експертизи.

Перелік джерел посилання

1. Головкін Б. М. Корислива насильницька злочинність в Україні: феномен, детермінація, запобігання : монографія. Харків, 2011. 440 с.
2. Коваленко В. В., Бондар В. С., Вигівський І. М., Дрозд В. Г., Слухаєнко Ю. М. Використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, вчинених організованими групами чи злочинними організаціями : наук.-практ. рек. Київ, 2024. 136 с.

3. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : наказ Міністерства України від 08.10.1998 р. № 53/5 (зі змін. та допов.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98?find=1&text=%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%BF%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%81#w1_1 (дата звернення: 11.04.2025).
4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 11.04.2025).